

השיעור השבועי

גליון מס' 542

הרב המקדים: הר"ר יוסף אפרתי שליט"א ראש ביהמ"ד להלכה בהתיישבות חקלאית

השיעור נמסר בכל מוצאי שבת בבתי"כ היזדים ומשודר דרך הליון והרדיו ובקוויים רבים. מיסודו של מרן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל

ר"ת	יציאה	כניסה	ירושלים
20:41	19:50	18:59	תל אביב
20:38	19:49	18:57	חיפה
20:41	19:51	18:59	באר שבע
20:39	19:49	18:58	

אחרי קדושים | ח' אייר תשפ"ו

כתב וערך השיעור: הרב דכיר פרץ שליט"א

הלכות ספירת העומר - ג

המנהג שהש"ץ מברך וסופר והציבור אחריו. שומע כעונה מדין מצוות צריכות כוונה. מי ששאל אותו חבירו כמה היום לעומר. שכח רצה בסעודה שלישית. פתח בשכרא וסיים בחמרא. הכלל שהולכים אחר ג' עמודי ההוראה. השומע ברכה מחבירו אינו יוצא בעל כרחו. ספירה ללא הבנה. ספירת יומיים מספק בחו"ל

ברכת הגומל

ג. וכן בהלכות ברכת הגומל² כתב מרן בשלחן ערוך (סימן ריט סעיף ה): אם בירך אחד הגומל לעצמו, ונתכוין להוציא את חבירו, ושמע חבירו וכיוון לצאת, יצא אפילו בלא עניית אמן. ומקורו מדברי הטור (שם). ובבית יוסף כתב: והא דאמרינן שיצא בשמיעתו אם כיון לצאת, אתי כמאן דאמר מצות צריכות כוונה, ולפי דעתו הכי נמי בעינן שהמברך יכוין להוציא, כדאמרינן בסוף פרק ראווה בית דין (ר"ה כה:), דאילו למאן דאמר אין צריכות כוונה לא בעינן שיכוין לצאת כדאיתא התם. והרי ברכת הגומל היא מדרבנן, והפסוקים שהובאו בגמרא (ברכות נד:) הם אסמכתא בעלמא, ורק ברכת המזון מדאורייתא, כמבואר בשלחן ערוך (סימן קפד סעיף ד, סימן רט סעיף ג), ומקורו מדברי הרמב"ם (פ"ב מברכות הי"ד. וע' סה"מ עשין מצוה יא). רואים מדברי הטור ובית יוסף שצריך כוונת שומע ומשמיע בברכת הגומל, ומשמע שמצוות צריכות כוונה גם בדרבנן.

מקרא מגילה

ד. גם בהלכות קריאת המגילה (סימן תרצ סעיף יד) כתב מרן: הקורא את המגילה צריך שיכוין להוציא השומע, וצריך שיכוין השומע לצאת. והלא מגילה היא מדרבנן, ואף שהיא מדברי קבלה, ודברי קבלה כדברי תורה, אבל אינו ממש דאורייתא, וכמו שכתבו התוס' (מגילה יט: ד"ה ורבי) שקטן לא מוציא ידי חובת מגילה את הגדולים, כי הוא תרי דרבנן - גם עצם מצות חינוך הקטן מדרבנן וגם מקרא מגילה מדרבנן - והם חד דרבנן. נמצא שהראיות מס' ר"ג, ר"ט, תר"צ, אלו ראיות פלדה כמו טנק... שלדעת מרן גם מצוות דרבנן צריכות כוונה. וזו המסקנא, שגם מצוות דרבנן צריכות כוונה, ואם לא כיוון לא יצא, וגם בספירת העומר לא צריך להיזהר שלא לשמוע את הש"ץ לפני שמברכים וסופרים, כי העיקר שלא מתכוונים לצאת ממנו ידי חובה, ולא יוצאים בעל כרחם. הפלא שלי, בספר אור לציון (ח"ב פרק מה אות ד) כתבו למעלה שלהלכה במצוות דרבנן אין צריך כוונה, ולמטה הביאו מקור את המגן אברהם בשם הרדב"ז. אבל מה יענו

כולם אחריו

א. מנהגנו שהשליח ציבור מברך וסופר את העומר, והציבור חוזר אחריו. הגאון רבי זלמן בשלחן ערוך שלו (סימן תפט סעיף יב) העיר, שהיה יותר טוב אם הש"ץ והציבור יספרו יחד, כי ברגע שכולם שמעו את הש"ץ מברך וסופר, אולי יצאו ידי חובה מדין שומע כעונה, ואף דקיימא לן בשלחן ערוך (סימן ס סעיף ד) שמצוות צריכות כוונה, מרן כתב בזה הלשון: יש אומרים שאין מצוות צריכות כוונה - ובשומע כעונה אפילו לא מכוונים יוצא השומע ידי חובה - ויש אומרים שצריכות כוונה לצאת בעשיית אותה מצוה - ובשומע כעונה צריך כוונת שומע ומשמיע - וכן הלכה. ע"כ. יש מי שכתב שמרן לא הכריע אם מצוות צריכות כוונה, אבל תמהים עליו, שיש לנו כלל, יש ויש הלכה כיש בתרא, ובפרט שמרן כתב "וכן הלכה" - שמצוות צריכות כוונה. ועל כל פנים, הגאון רבי זלמן כתב לחוש למאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה, ואם יספרו אחר הש"ץ, שמא יצאו ממנו ידי חובה וברכתם לבטלה, ולכן לדבריו הנכון שיספרו כולם יחד עם הש"ץ. בפרט דקיימא לן שספירת העומר מדרבנן, ולדעת הרדב"ז (סי' לד) - היה בודרו של מרן הבית יוסף - והמגן אברהם (סי' ס סק"ג), מצוות דרבנן לכולי עלמא אין צריכות כוונה, ואיך חוזרים לספור אחרי הש"ץ.

מנהג עם סימוכין

ב. אבל במחילה מכבודו שהיה אחד הפוסקים החשובים, מנהג ישראל תורה הוא, וכל מנהג שיש לו סימוכין בהלכה אנחנו מיישבים, לא משנים מהר, ורק אם יש בעיות וספקות בהלכה או מנהג של שטות, מבטלים אותו. אבל למנהג זה יש סימוכין. ראשית מה שלדעת הרדב"ז מצוות דרבנן אין צריכות כוונה, לדעת מרן שקיבלנו הוראותיו גם מצוות דרבנן צריכות כוונה, שכתב בהלכות ברכת הפירות (סימן ריג סעיף ג): אין יוצא ידי חובתו בשמיעת הברכה, אפילו יענה אמן, אלא אם כן ששמעו מתחלתה ועד סופה ונתכוין לצאת בה ידי חובתו, והמברך נתכוין גם כן להוציא ידי חובתו. ע"כ. והרי כל הברכות מדרבנן חוץ מברכת המזון, ורואים שגם מצוות דרבנן צריכות כוונה, ואם לא כיוון לצאת חוזר ומברך.

¹ חזק וברוך לגאון רבי יוסף אפרתי, שהיה עשרות שנים יחד עם מרן זצ"ל ויחד עם הגאון הרב אלישיב. נברך אותו שימשיך לשבת על התורה על העבודה, לחבר לנו ספרים, הוא חיבר ספרים נפלאים, "ישא יוסף" שמונה כרכים, ועוד. שיזכה את הרבים בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה, יגדיל תורה ויאדיר.

² בבין הזמנים אנשים נוסעים מעיר לעיר וממדינה למדינה... ואחרי קריאת התורה אחד עומד ומברך הגומל ומכוין להוציא את כולם, והאנשים מתכוונים לצאת,

על השלחן ערוך בכמה מקומות, ולמה לעזוב את מרן וללכת אחרי הרדב"ז, וכי חלק על זה שקיבלנו הוראות מרן.³

מי ששואל אותו חבירו

ה. לא אכחד⁴ שהפרי חדש (סי' תפט) - רבה של ירושלים - רצה להוכיח בדעת מרן שמצוות דרבנן אין צריכות כוונה, כמו המגן אברהם בשם הרדב"ז, ומה שכתב בשלחן ערוך (שם סי' טז): מי ששואל אותו חבירו בין השמשות כמה ימי הספירה בזה הלילה, יאמר לו: אתמול היה כך וכך, שאם יאמר לו: היום כך וכך, אינו יכול לחזור ולמנות בברכה. ע"כ. והרי ספירת העומר דרבנן, והוא לא כיון לצאת, אלא רק עשה טובה לחבירו, ומדוע לא יוכל לחזור ולספור? אלא ודאי שלמרן מצוות דרבנן אין צריכות כוונה. אך לפי דברי הפרי חדש תצא סתירה מסימן ר"ג, ר"ט, וסי' תר"צ. ועוד שהמגן אברהם (סי' ק"ה) והגר"א (שם) ועוד כתבו ביאור אחר, שלעולם לדעת מרן גם מצוות דרבנן צריכות כוונה, ושומע כוונה לא שייך אלא אם כן מתכוין לצאת, ומה שמרן כתב שלא יענה לחבירו כמה היום לעומר, כי בברכות חושש למאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה, גם בדאורייתא וכל שכן בדרבנן, ולשיטתו יצא ידי חובה ואסור לו לחזור ולספור בברכה.

שכה רצה בפעודה שלישיית

ו. כיוצא בזה, בשלחן ערוך בהלכות שבת (סימן רצא סעיף ה) פסק לגבי סעודה שלישיית: צריך לעשותה בפת, ויש אומרים שיכול לעשותה בכל מאכל העשוי מאחד מחמשת מיני דגן, ויש אומרים שיכול לעשותה בדברים שמלפתים בהם הפת כבשר ודגים, אבל לא בפירות, ויש אומרים שאפילו בפירות יכול לעשותה - ויש אומרים אפילו ברביעית יין, ויש מי שרצה לחדש שיוצאים גם בדברי תורה... - וסברא ראשונה עיקר, שצריך לעשותה בפת אלא אם כן הוא שבע ביותר. עכ"ל. בקיץ קל לאכול פת, כי סעודה שניה גמר בשעה 11:00 או 12:00, וסעודה שלישיית יכול להתחיל גם בשעה 19:00, אבל בחורף, לפעמים קשה לאכול פת בשעה 16:00, וכדאי להכריח את עצמו, רק שלא יהיה בגדר אכילה גסה, ואם ממש לא יכול, 'אנוס רחמנא פטריה', ויאכל אפילו דברים אחרים, אבל מהדין צריך בסעודה שלישיית לאכול כביצה - 54 גרם - פת, ולפחות כזית - 27 גרם. לעומת זאת בהלכות ברכת המזון (סימן קפח סעיף ו) מרן פסק שמי שלא אמר רצה והחליצנו בסעודה ראשונה ושניה חוזר, ואם עוד לא התחיל תיבת 'לעד' או 'האל' אומר ברכת אשר נתן, כי חובה לאכול בהן פת, ושם (סעיף ה) פסק שבסעודה שלישיית אינו חוזר.

פתירה במרן

ז. והנה הקשו הב"ח (סי' קפח) והמגן אברהם (שם סי' טז) ועוד, לכאורה יש סתירה בדברי מרן⁵, כי אם חובה לאכול פת בסעודה שלישיית, מדוע כששכח רצה והחליצנו אינו חוזר? ומתרצים, שמרן חשש לדעת הסוברים שאינו חייב לאכול פת, ולשיטתם אם יחזור יעשה ברכה לבטלה, ולמרות שפסק שצריך לאכול פת, אבל בענייני ברכות חשש לחולקים. וגם לגבי ספירת העומר, אף שמרן פסק שמצוות צריכות כוונה, לענין ברכה חשש למאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה, כי הדעה השניה קיימת, ולכן כתב שאם יענה לחבירו כמה היום לעומר יותר לא יוכל לברך. זה מהלך יפה, אבל יש קושיא על זה, שאם כן מדוע לגבי ברכת הגומל וברכת הפירות

³ כנראה העורכים טעו, אצל מרן זצ"ל לא תמצאו דברים כאלה.

⁴ שלא ישלחו לי אחר כך מכתבים... בשבת הייתי בעיר אחת, ובדרך שואלים שאלות על השיעור בליווי, וצריך לענות להם. ואחר כך יקשו מדברי הפרי חדש, ולכן אנחנו לא מעלימים את דבריו...

⁵ מרן סידר את השלחן ערוך כדי שכל חודש אדם יוכל לסיים את כל השלחן ערוך, בזמנם היו מתמידים אפילו שהיו עובדים, והיו לומדים שעות. אחי הרב יעקב ע"ה שהלילה ליל פטירתו, היה בקי בכל השלחן ערוך, לא רק אורח חיים, אלא גם יורה דעה, אבן העזר, חושן משפט, בכל מקום היו מתחילים את לשון השלחן ערוך והיה ממשיך. ומי שלומד את השלחן ערוך הנ"ל נראה לו כסתירה.

כתב שאם לא כיוון לצאת, כגון שענה ברוך הוא וברוך שמו... לא יצא, ויחזור ויברך בעצמו, ולא חשש למאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה.⁶ לפי החק יעקב (סי' טז) לעולם מרן לא חשש למאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה, ומה שלא יענה לחבירו כמה היום לעומר, כי בספירה סוף סוף ספר, ומה איכפת לי שלא כיוון, זו מציאות שספר, ויוצא בזה ידי חובה. ולפי ביאורו אין סתירה מסי' ר"ג ור"ט. אבל אם נאמר כדבריו, נפל התירוץ על הסתירה מסימן קפ"ח לסימן רצ"א לגבי סעודה שלישיית.

דעת ערך השלחן

ח. הגאון רבי יצחק טייב בספר ערך השלחן (סימן ס סק"א) כתב מהלך שדין שומע כוונה לא קשור לדין מצוות צריכות כוונה, אלא שומע כוונה הוא דין מיוחד של חיבור השומע והמשמיע. ואף שבבית יוסף בסי' ר"ט הנ"ל כתב לא כך, לדבריו, בשלחן ערוך חזר בו, ולכן כתב שבברכת הגומל אם לא כיוון לא יצא ידי חובה. וזה תמוה. הוא היה מגדולי רבני תוניס, ובני עדתו אף פעם לא יחלקו עליו, אבל לכאורה בגמרא בראש השנה (כ"ט) אמר ליה רבי זירא לשמעיה, איכוין ותקע לי - תכוין ותתקע בשבילי, ופשט הסוגיא ששומע כוונה מדין מצוות צריכות כוונה.

גם בדיעבד

ט. ה"ט⁷ (סי' ק"ז) כתב שמה שמרן כתב שלא יענה לחבירו כמה היום לעומר, זהו רק לכתחילה, אבל בדיעבד אם ענה לו יכול לברך, כי מצוות צריכות כוונה והוא לא כיוון. אולם אחר אלף המחילות מה"ט⁷, בשלחן ערוך כתוב מפורש שאם יאמר לו היום כך וכך אינו יכול לחזור ולמנות בברכה. וכך הבינו הפוסקים שגם בדיעבד לא יוכל לברך. ודלא כה"ט⁷. וכן העירו רבי יונה נבון - רבו של החיד"א - בספרו נחפה בכסף (תא"ח סי' ה) ורבי מרדכי כרמי במאמר מרדכי (סי' יו) - בן דורו של החיד"א, ועיין עוד למהר"י אלגאזי בשלמי ציבור (דף רצ"ו ע"ג). מכאן שצריך לדעת פוסקים, ומי שלומד רק שלחן ערוך, מגן אברהם וט"ז - מימין ומשמאל, יכול לגרום טעויות, כי המגן אברהם אומר שמצוות דרבנן אין צריכות כוונה, והט"ז אומר שרק לכתחילה לא יענה ובדיעבד אם ענה יכול לברך. אך אין דבריהם להלכה.

פתח בשכרא וסיים בחמרא

י. בעצם הערת הגאון רבי זלמן שאם הש"ץ מברך וסופר וכולם חוזרים אחריו, לכאורה יש לחוש למאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה שיצאו ידי חובה. ברם אם ישנו את המנהג ויספרו יחד, יהיה בלגן, כי כשהשליח ציבור סופר ראשון, כולם יודעים את המספר ולא טועים. ומה נענה על כך שלמאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה יצאו? במסכת ברכות (י"ב) בסוגיית פתח בשכרא וסיים בחמרא, אדם שתפס כוס תה ואמר "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם" על דעת לברך "שהכל", ומשום מה התבלבל לחשוב שזה יין לבן, וסיים "בורא פרי הגפן", וכן להפך, הגמרא הסתפקה אם הולכים אחר תחילת הברכה או אחר הסיום ונשארה בתיקו. להלכה פסקו שלשת עמודי ההוראה - הר"ף (הובא בתוס' ד"ה לא לאתויי) הרמב"ם (פ"ח מהלכות ברכות ה"א) והרא"ש (פ"ק ברכות סי' יד) - שבדיעבד יצא ידי חובה, כי בכל תיקו בש"ס, בדאורייתא מחמירים, ובדרבנן מקילים, ובממונות לא מוציאים מהמוחזק. אמנם רבי אליעזר ממיץ בספר יראים (סי' ר"ה) והגהות מיימוניות (פ"ב מהל' חמץ ומצה ה"ט"ז אות א) חולקים וסוברים שבכל תיקו בגמרא הולכים לחומרא, בין בדאורייתא בין בדרבנן. וכן דעת החזון איש⁷ (הל' שביעית סי' כב

⁶ בילקוט יוסף (סה"ע עמ' רסז) יש בזה פלפול, יכולים לעיין שם כשלא נוהגים... התורה שלנו מתוקה, ויש בה סתירות ותירוצים.

⁷ החזון איש נאמן לשיטת הרמ"א (בהקדמה לדרכי משה, ולספר תורת חטאת) שלא הסכים עם הכלל שהולכים אחר שלשת עמודי ההוראה כמו בית דין, כי יש עוד ראשונים רבים, וגם מהרש"ל - רבי שלמה לוריא (בהקדמה לספרו ים של שלמה מסכת חולין) - היה בדורו של מרן - כתב בחריפות גדולה על מרן, למה עוזב את כל הראשונים. ופעם אחת מהרש"ל (בשו"ת סי' צח) אפילו תקף את רש"י! ורבינו יוסף חיים בפתחתו לשו"ת רב פעלים ח"א השיב על דבריו, וכתב מוסר שזה תנא קדוש. זו פתיחה יפה, כדאי לכל בחור ישיבה לקרוא אותה, לא באמצע הסדר אלא לפני השינה... תענוג. עכ"פ אנחנו קיבלנו הוראות מרן גם בכללים שלו.

אות א). אבל יש לנו את עמודי ההוראה, ומרן השלחן ערוך (סי' רט ס"א) פסק כמותם. ולכן כיון שהספק בברכת הנהנין שהיא מזרבנן, יצא ידי חובה, וספק ברכות להקל.

כוונה נגדית

יא. והנה הביאו תלמידי רבינו יונה (ברכות יב.) בשם רבינו שמואל, שלמאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה יש להקשות, מה איכפת לי מה כיוון בהתחלה, לעולם נלך אחר הסיום בפיו? ותירץ שמה שכיוון בהתחלה נחשב כוונה נגדית, וכולם מודים שהיא מעכבת. וכן כתבו התוספות (סוכה לט. ד"ה עובר), הרא"ש (בפסקיו סוכה פ"ג ס"ל, ובתשו' כלל ד ס"ט), האור זרוע ח"ב (סי' שיג), שבולי הלקט (סימן שטו), הר"ן (סוף פרק ג דראש השנה) בשם רשב"ם, הרשב"א (בתשו' סימן תנח) - הובא בבית יוסף (סי' תפט), האהל מועד (הל' ק"ש כ.) - הובא בב"י (סימן תקפט), רבינו ירוחם (נ"ה ח"ד מג ע"ד) - הובא בב"י (סי' תעה), המאירי (סוכה מב.), ועוד. ורק דעת הרא"ה - רבי אהרן הלוי - שיוצא ידי חובה אפילו כשמכוין שלא לצאת, אבל זה חידוש, ואין לדבר סוף, ולהלכה לא חוששים לו. ולפי זה כיון שאנחנו רגילים לשמוע מהש"ץ ספירת העומר, ולאחר מכן כל אחד ואחד מברך וסופר בעצמו, הרי זה כאילו כיוונו במפורש שלא לצאת ממנו. מעתה אין לחוש בזה למה שכתב הגאון רבי זלמן, לחוש למאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה, כי הלכה לא כמו הרא"ה, אלא כשאר הראשונים שכוונה נגדית מועילה. ולא צריך לשנות את המנהג ולבלבל את העולם, אלא למעשה הש"ץ מברך וסופר את העומר וכולם חוזרים אחריו לברך ולספור.

לא יוצא בעל כרחו

יב. וכן כאשר כמה אנשים יושבים במסעדה, נטלו ידים, ובא אחד ומברך "המוציא לחם מן הארץ", וענו אחריו אמון, אבל לא התכוונו לצאת ממנו ידי חובה, זה לא שבת שרגילים לצאת מבעל הבית בקידוש ובלחם משנה, וכיון שבסתם יום חול רגילים כל אחד לברך בעצמו, כאילו התכוונו במפורש שלא יוצאים מהמברך. וכן אם יושבים בפגישה של עבודה על כוס תה, ורוצים לסכם לקנות בנין בעשר מיליון ₪ ולמכור ב-12 מיליון... גם אם אחד בירך "שהכל" והשני ענה אמון, השני יכול לברך אחריו, וכאילו התכוון להדיא שלא לצאת מחבירו. לכן בישיבות הקדושות כשיורדים לחדר האוכל לארוחת בוקר⁸ או ערב, גם כשאחד מברך "המוציא" וכולם עונים אמון, מברכים אחריו. בשיעור הקודם הזכרנו מה שכתב מחבר אחד שיש לחוש למאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה, ולכן לא יברכו ויאכלו בלי ברכה, אבל זה לא נכון, כי כל אחד רגיל לברך בעצמו, והנהנה מהעולם הזה בלא ברכה מעל, וכאילו נהנה מקדשי שמים (ברכות לה. א). גם מרן בחזון עובדיה (ברכות עמ' שנד) כתב שאם לא כיוון לצאת, לא חוששים שיוצא ידי חובה, ויברך בעצמו.

כשכתבנו את הילקוט יוסף על הלכות שביעית, בדקנו היטב כיצד לפסוק בכל הלכה, כי אין שלחן ערוך על הלכות שביעית, יש רק בסימן שלא (סוף סעיף יט) שמרן כתב שם מתי שנת השמיטה האמיתית, אבל אין על כל הדינים, ובפרט הבעיות שהתעוררו בדורנו. למשל יש היום חממות סגורות בניילון עבה מלמעלה ומלמטה, האם מותר לזרוע שם בשביעית, והאם הירקות הגדלים שם יש בהם קדושת שביעית, בתורה נאמר "שדך לא תזרע" (ויקרא כה, ד), שדה היא תחת כיפת השמים, לא תחת החממות. הירושלמי (פ"ק דערלה סוף ה"ב) מסתפק בזה ונשאר בתיקו. ולפי הכלל שבתיקו הולכים בדרבנן להקל, הלא שביעית בזמן הזה מדרבנן גם לפי החזון איש (שביעית סימן ג סק"ח), ולכן אומרים ספק דרבנן לקולא. ובילקוט יוסף תפסנו קו ללכת אחר שלושת עמודי ההוראה, תמיד בדקתי מה אומרים שלושת עמודי ההוראה או רוב הראשונים ופסקנו על פיהם.

אגב, היה לי קשר עם הרב יוסף אפרתי בענייני המכון שלו למצוות התלויות בארץ, ומצאנו פתרונות לכמה דברים, וכשהיה שולח מכתב מטעם המכון, היה משתמש בנו שגם אנחנו נסכים, והייתי מסייע בידו, כי על הרוב הוא צודק, באשר הוא התייעץ עם גדולי הדור.

⁸ מרן זצ"ל במשך שנים היה רגיל לאכול פת שחרית - לחם, ולא בורקס קטן, כדי שיהיה לו כח ללמוד היטב ובריכוז.

ספירה ללא הבנה

יג. נאמר עוד הלכה אחת, המגן אברהם (סי' תפט סק"ב) - לפני כ-350 שנה - כותב, שאדם שלא מבין עברית¹⁰ וספר את העומר ואמר "היום כך וכך לעומר", ולא הבין מה שאמר, לא יצא ידי חובה, וצריך לספור בשפה שמבין, כי כל מהות ספירה לדעת כמה היום, ואין זה דומה לתפלת שמונה עשרה שאפילו לא הבין כל מילה ומילה יצא, וכן לגבי קריאת מגילה, שהגמרא (מגילה יח.) אומרת, שאנחנו לא מבינים מהו "האחשתרנים בני הרמכים" (אסתר ה. י.), ובכל זאת יוצאים ידי חובה, כי העיקר להבין את הענין בכללות ולומר בפה. אבל בספירה העיקר לדעת את המספר. כך כתב גדול האחרונים המגן אברהם, והעתיקוהו האחרונים.

העיקר שאומר בפיו

יד. בא היעב"ץ (שאיילת יעב"ץ סי' קלט) - היה לפני כ-300 שנה - והקשה על זה ממשנה במסכת סוטה (לכ.): ואלו נאמרים בכל לשון, פרשת סוטה, ויודיו מעשר, קריאת שמע, תפלה, וברכת המזון וכו'. והתוס' במקום (ד"ה ק"ש ותפלה) שואלים, תימה אמאי שייר הלל וקידוש וכו'? ותירצו מה שתיצרו, ומי שיעיין בסוגיא יראה שיש הבדל בין שומע שצריך להבין כדי לצאת ידי חובה, לבין האומר בפיו. וכמבואר בש"ע (סי' קצג ס"א). ואם כן למה כתב המגן אברהם שמי שסופר את העומר בפיו ולא הבין לא יצא ידי חובה, הרי העיקר שהוציא בפיו, וכמו בתפלה וכדומה? וכן הקשה הגאון רבי יצחק טייב בספרו ערך השלחן (סי' תפט סק"א).

מהות הספירה

טו. בספר דבר אברהם (ח"א סי' לד) - ספר שמצוי בעולם הישיבות, תענוג ללמוד בו - רצה ליישב, שנכון שבתפלה ובקריאת שמע ובברכת המזון וכדומה, אם אמר את המילים ולא הבין יצא ידי חובה, אבל בספירה העיקר הוא להבין את המספר, כי יסוד המצוה לספור, וזה שייך רק במבין. ולפי זה המסופק כמה היום לעומר, לא יכול לברך "אשר קדשנו במצוותיו וצווננו על ספירת העומר", ולספור "היום חמשה ושלושים או ששה ושלושים יום לעומר", כי כל מהות הספירה לדעת בבירור כמה היום לעומר, ואם לא סופר ברור, זו לא צורה של ספירה. הגע בעצמך, אדם שנותן מענק לחבירו אלפיים דולר, וסופר לו שטרות של דולרים - היום שווה פחות... מאה, מאתים, שלש מאות, ובאמצע התבלבל: ארבע מאות או חמש מאות, וכי ימשיך לספור, חמש מאות או שש מאות... יש הבדל! לכן ספירת ספק אין שמה ספירה.

ספירת העומר של גליות

טז. לפי זה מיישב הדבר אברהם את שאלת הר"ה בעל המאור (סוף פסחים), ששאל, כידוע בחוץ לארץ עושים יום טוב נוסף מחמת ספיקא דיומא, שבזמנם השליחים לא היו מספיקים להגיע ולהודיע על קידוש החודש.

⁹ לא צריך ללמוד בכל הספרים שיוצאים, רק בספרי גדולי הדור, וההולך אחריהם, ולא ממוציא דברים, ואם יפתח ספרים כאלה רק יתבלבל. בספר בית שערים (מכתבי יד סי' פח וע' א"ח סי' רפ) - לפני כמאה ועשרים שנה - כתב במכתב לבנו, ניכר עליך שאתה מעיין הרבה בספרים של מחברי הזמן, והם מבלבלים אותך, תלמד רק בספרי הפוסקים הקדמונים, או של גדולי הדור.

¹⁰ אנחנו קוראים לעברית "לשון הקודש", אבל אצל האשכנזים "לשון הקודש" היא אידיש... כי פחדו שימשכו אחרי הצינונים וכן יהודה. הם פחדו להימשך ולהתקלקל ועשו כל מיני גדרים, נלחמו על ההשקפות, כל הכבוד להם, שמרו על משמרת הקודש. הם עברו את השואה שם נהרגו מיליונים, והרבה ניסיונות, ונשארנו חזקים. יש הרבה פירושים למה היתה השואה, הרב אביגדור מילר מאמריקה כתב ספר שלם על השואה ומסביר, זה מזועזע, כדאי לקרוא, ולא אפרט כאן. יש שואלים איפה היה הקב"ה בשואה, אבל איפה אנחנו היינו זו גם קושיא... אנחנו בני עדות המזרח דיברנו בעברית ולא באידיש, אני בתלמוד תורה בכיתה א' למדתי בתלמוד תורה בפתח תקוה, שם מרן היה דיין, ושם אותי בתלמוד תורה שהיו מלמדים באידיש, ולא הבנתי כלום... אבל מרן אמר, תשב ולא תבין כלום, העיקר שתלך לת"ת... אחי חכם יעקב ע"ה היה לוקח אותי לת"ת ומחזיר אותי. היה שם גם בית ספר של המפ"ד ל עברית, ומרן לא הסכים שנלך לשם בשום נשים ואופן.

ובמוצאי יום טוב ראשון כשאנחנו סופרים את העומר "היום יום אחד לעומר", בחו"ל עושים שוב יום טוב וליל הסדר, ואולי עוד לא הגיע הזמן לספור את העומר, ולמחרת כשאנחנו סופרים "היום שני ימים לעומר", אצלם אולי זה יום אחד לעומר, ואולי שני ימים לעומר, אבל למעשה הם סופרים כמונו. ושואל הרז"ה, שהרי לבני חו"ל תיקנו ביום טוב שני של גליות לעשות קידוש, לברך "ברוך אתה ה' מקדש ישראל והזמנים", ומתפללים "אתה בחרתנו", ומוסף של יום טוב, ולא חוששים מברכות לבטלה, כי יש ליום זה דין של יום טוב לגמרי, ואף שאנן בקיאין בקיבועא דירחא, תקנה ממקומה לא זה. ומדוע שלא יספרו יומיים מספק, דהיינו שבכל יום יספרו "היום יום אחד או שני ימים לעומר", "היום שני ימים או שלשה ימים לעומר"? בא הדבר אברהם ומיישב שספירת ספק לא נחשבת ספירה.

ספק מעשר בהמה

יז. ממשיך הדבר אברהם, שלפי זה יש ליישב גם קושיא בסוגיא בבבא מציעא (יז:), לגבי המבואר בגמרא שם בדין מעשר בהמה, שאם יש לאדם עדר של מאה כבשים, מעביר כבש כבש דרך שער צר, וכשמגיע העשירי מסמן אותו בצבע והוא יהיה קודש, וכך עושה לכל עשירי שעובר, ואם קפץ אחד מן המנויים - היה כבש אחד שובב שלאחר שמנה אותו, קפץ מעל הגדר והתערב עם אותם שלא נמנו, ואינו יודע לזהות את הכבש, כי בני אדם פרצופיהם שונים, אבל הכבשים כולם באותו תבנית... כל התערובת פטורה ממעשר, כי "עשירי" ודאי אמר רחמנא ולא עשירי ספק, בגלל השובב הזה הרוויח שנפטר ממעשר בהמה... והקשו התוס' במקום: תימה, דלכבטיל ברובה - שאותו כבש יבטל ברוב הכבשים, וכל דפריש מרובא פריש? ומה תאמר שבעלי חיים חשובים ואינם בטלים, אבל דחו שכל מה שהם לא בטלים זה מדרבנן, אך מן התורה חד בתרי בטיל, וכל מה שאמרו חכמים, אמרו להחמיר ולא להקל, ואם כן היאך נתיר איסור תורה של מעשר בהמה? והתוס' נשאר בצריך עיון.

תורת ספק

יח. השיטה מקובצת הביא תירוץ בשם הרא"ש מפליזא, וכן הוא בריטב"א, שאמנם בכל התורה הולכים אחרי הרוב, אבל עדיין תורת ספק עליו, רק שגזירת הכתוב ללכת אחרי הרוב, וכאן שהתורה אמרה עשירי ודאי ולא ספק, לא שייך לספור בספק. אך התוס' הבינו שביטול ברוב הוא מתורת ודאי, והמיעוט כמי שאינו, ולכן נשאר בצריך עיון. בא הדבר אברהם וכתב דספירה שאני, כי מהות של מספר שהוא בודאי ולא בספק, ואם כך גם לתוס' אפשר לומר שאחר שהתורה אומרת "עשירי" ודאי, ספירה צריכה להיות ברורה, ולכן גם לגבי ספירת העומר לכאורה אי אפשר לספור יומיים מספק.

שלא יזלזלו ביום טוב

יט. בספר המועדים בהלכה (סה"ע עמ' רצה ובמהדו"ח ח"ב עמ' תבג) העתיק בקיצור בשם הדבר אברהם, שספירת ספק לאו שמה ספירה. אבל במחילה מכבוד תורתו, לא סיימוה קמיה דמר', הדבר אברהם עצמו חזר בו מהסברא הזו, כי הרז"ה שהקשה מדוע בחו"ל לא סופרים יומיים מספק, תירץ שלא יבואו לזלזל ביום טוב האחרון, כי אם יספרו כך, לליל שבועות יצטרכו לספור "היום תשעה וארבעים יום לעומר", ויאמרו, אם סופרים היום את העומר, אולי היום יום חול, ואם כן בואו נדליק חשמל, נדליק אש, נעשה כל מיני מלאכות. ולכן אמרו שלא סופרים ספירה כזו, ובשבועות שהוא יום טוב לא סופרים כלום. ולכאורה היה עדיף לתרץ שספירת ספק לאו שמה ספירה, משמע שאין הכי נמי ספירת ספק שמה ספירה, ובאה

11 היה תלמיד חכם גדול מאוד, זכינו להכירו לפני כ-55 שנה כשהיינו צעירים, והיה מתבטל למרן פלא פלאים. כתב שו"ת "שער שמעון אחד" חמשה כרכים, "אשמח בהשם", "ישמח לבב" ועוד. היה יושב וכותב כדרכם של התנוסאים. וכל דבר היה שואל את מרן. בשו"ת שער שמעון אחד ח"ג בשאלה הראשונה - סימן א', דן האם מותר לקרוא לחבירו ג'ינג'י או שנקרא מכנה שם לחבירו... ובסוף התשובה הביא דעתו של מרן זצ"ל וסמך על דבריו. מרן היה בזמנו בגיל 50, 49 ועם כל זה התבטל למרן, כי ידע שמרן הוא מיוחד, פעם בכמה דורות, מי יש לנו

לשלול לפני ואחרי, כגון שאם היום 35 או 36 יום לעומר, משמע שלא 34 ולא 37. רק נראה אותו שיספור ככה דולרים... אבל כך הדבר אברהם הביא ראייה מהרז"ה.

המשך משיעור אשתקד

פתח בארבעה וסיים בחמשה

בספר שער שמעון (ה"א סימן סו) להגאון רבי שמעון חיראריי¹¹, דן במי שמסופק כמה היום לעומר, האם יכול לספור מספק או לא, ומפלפל מאוד יפה, ומצא איזה רעיון, שיפתח את הברכה "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם" על דעת לומר שלשה ושלשים, ויסיים על דעת לומר ארבעה ושלשים. וזאת על פי סוגיית פתח בשיכרא וסיים בחמרא הנ"ל. וכתב הראב"ה (ס"ה תקכו) - רבינו אבי העזרי - מביאו הטור (ס"ה תפט), שמי שפתח את הברכה על דעת לומר "היום ארבעה ימים לעומר", וסיים "היום חמשה ימים לעומר", כיון שספירת העומר דאורייתא, אפילו שהברכה דרבנן - ראינו בתורה ציווי לספור את העומר, אבל איפה ראינו לברך?! - מכל מקום היא נתקנה על דבר דאורייתא, ויש לה דין כמו דאורייתא, ולכן אם פתח בארבעה וסיים בחמשה לא יצא וצריך לחזור ולברך. כך מסביר בדבריו מרן הבית יוסף, אולם המשיך: "ולפי מה שכתבתי לעיל בשם הר"ן שרוב המפרשים מסכימים דספירת העומר עכשיו אינה אלא מדרבנן בעלמא, הויה ספיקא במידי דרבנן ולקולא ואינו חוזר ומברך". וכן פסק בשלחן ערוך (סעיף וי). ה"ט"ז (ס"ק ט) מפרש, שלמרות שספר נכון, אבל בשעה שברך חשב על דעת המספר הלא נכון, שבזה לראב"ה לא יצא, ומרן פסק שיצא. אבל המשנה ברורה (ס"ק לא) מפרש אחרת, שבאמת סיים וספר מספר לא נכון, ואפילו הכי מבואר בשלחן ערוך שיצא, והביא שתמוהו האחרונים אין יכול להיות שיצא במספר שהוא טעות. המשנה ברורה היה גדול הדור לפני מאה שנה, אבל מי שיתכחל בבית יוסף במקום, יראה שפשט דבריו רק על שעת הברכה, אך ברור שלבסוף ספר את המספר הנכון.

סוף מעשה במחשבה תחילה

בכל אופן כתב הרב חיראריי, שאם מסופק כמה היום לעומר, יפתח את הברכה על דעת לומר שלשה ושלשים, ויסיים על דעת ארבעה ושלשים, וממה נפשך יצא ידי חובה. אבל זה תמוה, אתה יודע מראש שתכוין ארבעה ושלשים, ואיך יקרא פתח בזה וסיים בזה. לכן הרב חיראריי עצמו חזר בו, וטוב עשה¹² [א.ה. ומה שדחה שם בעצמו, שדין פתח בארבעה וסיים בחמשה מדובר שידע האמת ורק טעה בלשונו, ומה שאין כן הכא שסופר ספירת ספק, וכתב: וכן שמעתי מפי מרן הרב הראשי לתל אביב יפו (שליט"א) מח"ס יביע אומר ועוד, שספירת ספק לא שמה ספירה. ע"כ. במחכ"ת למסקנא מהדין ספירת ספק שמה ספירה, וכנ"ל עפ"ד הרז"ה וכן הר"ן, וכ"ה ביבי"א ח"ח (חאו"ח ס"ה מה) ובחזו"ע יו"ט (עמ' רנג), ובילקו"י (סה"ע עמ' רנא), ואי משום הא לא איריא. ורק לגבי ברכה לא יברך].

יספור בלי ברכה

למעשה המסופק כמה היום לעומר, בדרך כלל יש לו טלפון כשר ויכול לטלפן ולברר, הבעיה כשנמצא במטוס ויש לו 14 שעות טיסה לברזיל או פנמה, ועד שינחת יעבור הלילה, והטלפון לא עובד. יש מקומות ששיחת טלפון במטוס עולה הרבה כסף, ואין לו, בקושי קנה כרטיס... במצב כזה יספור מספק בלי ברכה - "היום שנים ושלשים או שלשה ושלשים יום לעומר", שספירת ספק שמה ספירה, ולא מברך מחשש ברכה לבטלה, ויעשה תנאי שמתכוין למספר הנכון, ואת השעון יעביר ליד השניה, כדי שלמחרת יזכור לברר כמה היום לעומר, ועל ידי כך יוכל להמשיך ולספור עם ברכה כל ימי העומר.

כמו מרן?! שבקי בכל התורה כולה, יורה דעה, אבן העזר, חושן משפט, כל אחד שלומד יביע אומר עומד משתהה ומשתומם! איזה עיון יש שם.

12 היה איש אמת, כל כולו היה אמת, זכיתי להכירו באופן אישי, היה חסידא קדישא, יושב על התורה ועל העבודה, והקים עולה של תורה בשכונת כפר שלם בת"א. היום יש שם תלמוד תורה, הלכתי שם וראיתי כל מה שעושים, יש שם תלמידי חכמים ב"ה.